

Ігор Мицько (Острозь)

ЗАСНУВАННЯ ЄПІСКОПСЬКОЇ КАФЕДРИ В ОСТРОЗІ

Наскільки можу судити з доступної літератури, ще ніхто спеціально не займався дослідженням часу і обставин виникнення острозького владичого престолу.

Найдавніша згадка про луцько-острозького єпископа є в сфальшованій [9, 683-692] грамоті луцькій кафедральній церкві св. Іоана Богослова. До Коронної Мерики у Варшаві 31 грудня 1629 року [5, 1-2; 7¹, 20, 22] було вписано підтвердження князя Олександра на день св. Валентина 1498 року грамоти князя Любарта від 8 грудня 6820 (1322) року 13 індикта:

Żygmunt III etc. Oznaimuiemy etc. Podany był list y przywilei do xiąg cancelariei naszej większej, na pergaminie ruskim ięzykiem pisany, zawierający w sobie confirmatią Alexandra, xiążęcia jego mosci Litewskiego, nadania dobr pewnych Rożyszcz y wsi inszych, do niego należących, na cerkiew S. Iana Bohosłowa, w zamku Łuckiem wyssem stoiącą, czasy wiecznemi, pieczęcią tegosz xiążęcia Alexandra wiszącą woskowa obwarowany, cały, zupełny y nienaruszony; y proszono nas, abysmy ten list do act cancellariei naszej mianowanych przyiąc y wписаć rozkazali, ktorei listu confirmatıey te są słowa:

“Млїстю Бжею и свѣое его Бгоматери• и свѣтго Иванъна Бгослова• **ѿ** Люба^рть Кгедыминови^{чь} лу^цки^и и володимерски^и кнзь• Иґгада^н е^сми са^м **ѿ** своєю^у души• будучы свои^м целымъ розумо^м• хочечи душу спасти• записа^н е^сми и да^н село свое Рожы^сче свѣтому Иван^у Бгослову на веки вечные соборной церкви у Лу^цку з лю^дми да^нны^{ми} и бобровыми гоны по Стыру• противъ ѿстро^во^ва наши^х Переделокъ и Струги• Глиме^нца и Высчопа• и Топо^нного• и Мошо^нки и Сви^нки• проти^в ѿстро^ва Кобъча до Белое Горы• Стыро^м по^д Више^нки• зь пу^ччами з лесеы и болоты по^д лесо^м з ловы• пого^нными и ѿсочьными ншими Жолбово^м а Чудановом• надъ Стыро^м сегда^т а стерегу^т пушцы нашеое Рето^вское• почо^м ѿд Пе^счаньки бро^нку о^д

¹ Текст обляти, крім Любартового документа, подаю за [7]

граници Серниковъ• дорогою звечьстою до Любецкого мосту на болоте речьки Лютыцы• по половине зъ Любче^м гран• куды речька иде^т лесы• урочычы до Колодезько^в• пусчею• болоты голыми до Каменга леса• з леса Лютыцею по^д за^нни^и встро^в ншь Росохи в Стави^сче Бобровое къ Соколю делечи по половине дороги Чорторыское через^з пучу ншу и ловича по^д Чорны^и Лесокъ ншь• Бронницею берег леса по^д Белую Гору• Стыром за монастыр^ь Дубински^и а од монастыра речкою Чолницею до мосту на дорозе зъ Дубисчъ до Своза• где се Чолница зъ Ретовкою сходит^т• а Ретовкою до Чыжовьки• а по то^м• пустивъши Чыжовку вправо• а влево Ретовкою поступуючи• недалеко села ншого Своза• а^ж ку Пруднику идуче• увеч^е ле^е Ретовъ• за Ретовскою къ Рожычом на запа^д слонца до церкви Бжое со встаким^и пожиткам^и•

Прыдаемо даемо к тому село ншое Теремное под Луцкомъ• почон в^д того копыца пры дорозе грани Теремьское• и в^д того копыца къ великом^у копыцу Грицевы могилы на дорогу Жуковецкую къ Бакшино^и Горе на всхо^д сло^нца зъ имени грани Личынское• а в^т Бакъшины Горы до дороги Личинское• а тою дорогою до пере[х]ре^сного гости^нца з Луцка до Ольки• а покинувъши го^стинець Олышский вправо• а другую доро^{гу} до По^ддубецъ поехати гости^нцомъ• которы^и иде^т до Ко^ко^в ку полуночы• у того гости^нца кгрунтъ Тереме^ски^и на лево^и руце• а по право^и По^ддубецъ^и• просто ку го^сти^нцу до Жыдичина в^д Ольки• А покинувъши гостине^ц Ко^ковъски^и• взати влево гости^нце^м до Жыдичина на запа^д ле^ни^и по лево^и руце Тереме^ски^и а едучи дорогою зъ пол мили на запа^д зи^мны^и на гостинець Лу^цки^и поле^ски^и• а в^дто^д до дороги• котора^я иде^т зъ Жыдичина до Крупн^и• прозываемое Остро^зское по половицы зъ Яровицею по лево^и сторо^не Теремьское.

Паки же спадне^шого ради в^д правованга хвалы Бжое• пры церкви соборно^и• даемо на^дто по^д Остро^гому^ж гдну в^тцу владыце и воспры^мнико^м его село нше Бучу з дворыч^ом Борсчовски^и• Мезочъ Малы^и и Велики^и• Будоро^ж Пивче и Точывеки• как се въ себе шыроко и до^лго мае^т• до Туровы Могилы з леса^{ми} подъ Дубно на две мили и ку Дерманю зъ гаями• ловами и зо встаким^и пожиткам^и•

Тыи вси села в^т на^с ку церкви Бжои приданые мае^т держати гднъ бгомол^е ншь Климе^нты^и• владыка лу^цки^и и встро^зски^и и вси наступьники его вечьно и непорушоно• а за на^с и чада нша Гда Бга молити и в добромъ по^сполитом вкупе зъ сынъклито^м ншим^и• во первы^х тако па^сты^р и втець ншь• при на^с и пры совета^х кнзевъ и бов^п

ниши^х радити и советова^{тм}• а всіми церк^вами и и^х свещенъниками ниши^х ѡбите^{лми}• бо^нницами• стра^нноприе^мница^{ми} радити• бл^ги^х милова^{тм}• а злобивых казнити яко сам ѡд Х^а Сп^{са} вла^{ст} гс^нѣ ѡте^ц владыка мае^т а^рхима^ндрыты бл^гослови^{тм}• игумены наста^вля^{тм}• попы и ды^аконы сове^ршати• ка^к в нашо^и области• в б^госпасаемы^х городе^х в Луцку и в Остроже• и в села^х до ни^х прислухаючы^х• тако^жде и Боя^р и зем^лан ниши^х• а соблазны твора^ччых и^зве^рзати• церк^ви ѡсвещати• а^нтымисы бл^гослови^{тм}• еретыко^в и непослу^шны^х кл^асти• никако же паче благо^слове^на е^{го} церк^ви сози^ждати• или самовла^{ст}е разорити или свещенънико^в ѡд него бл^гослове^ны^х ѡд церк^ви ѡдган^ат^м• или дида^ккалию ме^ти ставропию ѡсновати• но во все^м ему ^яко насто^ятелю повиновати^с и все со бл^гословение^м его творити.

А по се^м не надобе вступовати^с ни дете^м мои^м• ни внучато^м• ни всему роду моему до века• ни в люды церк^вовны^а ни во вс^я суды и^х• то все да^т е^{ми} церкви Б^жо^и• К тому и куницы ѡд попо^в по все^м городо^м• и погосто^м и по сво^бодам• где су^т хрестияне• И свои^м тывуно^м приказу^м судо^в церк^вовны^х не судити• ибо ми^рскимъ не про^счено ѡд закона Б^жия вступоваты^са въ тые рады•

Аще ли хто по^д областію н^шою въ епа^рхие^и луцко^и и ѡстро^зско^и• гор^ддынею прево^зносяся сия преданія ѡте^чска^а и повеленія кн^яжения н^шего переступи^т дер^зне^т• деса^т тысяче^и рубле^и на на^с и на епи^скопа да ка^нни^тс^а и ѡ^т б^га прокл^ат^т буде^т•

И на то е^{ми} да^т г^дну ѡ^тцу вл^дце сию гр^мо^ту мою•

Писанъ въ Велико^м Лу^цку лета ѡ^т со^здания мира ^нѣ. ѡ. ѡ. ѡ. и^ндикта сего^м• м^яца декабра ѡ^т дня” [9, 692-694].

И просиль насъ, абысмо ему тые наданя потвердили; ино мы, зъ ласки нашею господарское, згадавши з паны радами нашими; тую данину во всюю^м ему и наступ^нникомъ, епископомъ Луцкимъ и Остро^зскимъ потверждаемъ, а для бол^шое твердости печать нашу завесити росказали есмо. Писанъ въ Городне, въ день с^ятого Валентина, року тисеча чотырысто деведесять осмого.

Correxit cum originali Budu... Do ktorej prosby my się przychiliąc, mianowany list przywilei do act cancellariei naszej większej przyiąć si do nich go spisać rokazalismy, na co, dla lepszej wiary, piczęć coronna do listu tego iest przycisniona. Dan w Warszawie, dnia XXXI miesiąca Decembra, roku pańskiego MDCXXIX, panowania naszego polskiego XXXXI, szwedzkiego XXXXI roku. Za przelożeniem jasnie wielebnego w Bogu jego mosci xiędza Jakuba Zadzika, Biskupa Chełmskiego y Pom..., kanclerza wielkiego koronnego.

Як встановлено Д. Щербаківським та М. Грушевським, Любар-

товий документ являє собою створений на початку XVII ст. фальсифікат. Не існувало і підтвердження грамоти великим князем литовським Олександром, оскільки у 1498 році місцевим владикою був не Єфрем, а Кирило [18, 61-70; 8, 71-72]. На підставі достовірних джерел В. Щербаківський висунув цілком обгрунтовану гіпотезу про те, що річна дата підроблена, натомість оригінальними є індікт, місячна та денна дати. Тобто, документ з’явився 8 грудня 1383 року (за світським січневим новим роком). Проаналізувавши ще й мову пам’ятки дослідник ствердив, що “в основу этой фальсифицированной грамоты легла подлинная грамота Любарта луцкой церкви Иоанна Богослова на села Рожище и Теремное, данная, может быть, в 1383 году, вообще, в конце княжения Любарта, но ни в каком случае не в 1321 году” [18, 70]. Появу документу незадовго до смерті володаря підтверджувала традиційна в таких випадках фраза: “изгадал есми сам ° своєю души, будучы своим целымъ разумом, хотечи душу спасти”. Що князь помер невдовзі після написання грамоти свідчить фрагмент вкладного запису з луцького Псалтиря: “В лѣтѣ 6892 писаны быша книги сиа въ градѣ Луцки первого лѣтѣ по смерти князя великого Дмитрия Кедимновича при княженъ дѣтии юго Федотоу, Лазору, Семеню, при епѣтѣ Луцкомъ Иванѣ. Скончаны же быша книги сиа мѣца авгуоу въ 4 днь” [13, 349].

М. Грушевський звернув увагу, на те, що заключна частина документа – де наголошується на потребі церковної єрархії перебувати дорадниками при правителях, говориться про заснування шкіл (“дидакалію”), право ставропігії – відбиває проблеми, актуальні для луцько-острозької уніатської катедри початку XVII століття.

Виникнення фальсифікату вчені пояснюють тим, що В.-К.Острозький присвоїв приострозькі володіння кафедри (Бушу, Борщівку, Мізоч Малий і Великий, Будораж, Півче, Точевики). На тій підставі, що свого часу ці маєтності подарували церкві його предки [17, 250-254; 15, 46-51], він відібрав їх від єпископа Іони (Борзобагатого-Красенського), з яким конфліктував, згодом – від владики Кирила (Терлецького), коли той перейшов до проунійного табору. Маєтності вже ніколи не повернулись до кафедри, ними заволоділи спадкоємці В.-К.Острозького. Уніатська луцько-острозька єрархія безрезультатно вела довготривалі судові справи². Саме для них і була створена ця підробка.

² У сумарії документів за 1528-1636 роки, які стосувались підострозьких володінь владичтва, першим згадано «1528 Przywiley oycu Makaremu na władctwo

У свою чергу і інша сторона, правдоподібно, родина спадкоємців частини Острожчини князів Заславських, підготувала для судів “свою” грамоту, використавши текст першого фальсифікату. За нею князь Любарт нібито записав згадані села острозькому замкові. Повний її текст виявити не вдалось, мені відома лише анотація краєзнавця Юзефа Дуніна-Карвіцького. У статті він принагідно відзначив, що в своєму родовому архіві в Мізочі znajdujemy ślady że: „Roku od stworzenia Swiata 6830 Indicta siódmego, od Narodzenia Chrystusa Pana 1322 d. 20 Decembris” Lubart Gedyminowicz, ks. łucko-włodzimierski, nadaje jako fundusz do zamku ostrogskiego dobra pod Luckiem: Rożyszczce i Teremne, a pod Ostrogiem: siola: Buszczę z dworzyszczem Borszczowieckiem, M.[izocz] Wielki, M.[izocz] Mały, Buderaz, Piwczce, i Toczewiki, który to fundusz Aleksander, w. ks. litew. w Grodnie 1498 r. aprobował. Fundusz ten do akt metryki koronnej d. 31 marca 1629 r. w Warszawie przyjeży” [22, 513].

Як бачимо, “князівські” фальсифікатори свою грамоту навмисно датували вже пізнішим часом – 20 грудня, на противагу 8 грудня, даті першої підробки. Цим самим, ніби визнаючи автентичність тексту “кафедрального” фальсифікату, вони мали на меті ствердити правомочність свого акту, як пізнішого за часом надання Любарта.

Церковна сторона в судових справах (1598 р.) про приострозькі маєтності виражалась про час їх отримання не конкретно, в загальних фразах: “добра епископства Луцкого церковные, стародавнее уживанье до епископии Луцкое прислухающее, которыхъ епископове Луцкие, предкове его милости (владыки К. Терлецького – *І.М.*) и капитула церкви головное Луцкое Светого Иоанна Богослова за давныхъ часовъ, и теперешний его милость епископъ, и мы капитула тоежь церкви головное Луцкое Светого Иоанна Богослова въ уживанью и спокойномъ держанью были есмо” [5, 225]. І це вона стверджувала при наявності конкретних відповідних документів. Вони не збереглись, але їх анотації фігурують у двох інших архівних справах. Так, при передачі луцької кафедри новопоставленому владіці Кирилові Терлецькому у 1585 р. згадані грамоти, які забрали родичі попереднього владыки. Серед них були: “Привелей головний великого князя Любарта на церковь соборную святого

Łuckie danu». Можна припустити, що в його тексті, який не зберігся, говорилось про приналежність цих сіл до луцької кафедри, але не вказувалось звідки вони надійшли. Як підмітив І. Тесленко [15, 52], в цьому документі чомусь не згадано Любартової грамоти.

Иоана Богослова, который тую церковь соборную фундовал, где и гроб его въ той церкви и теперь есть,... привилей на Рожисче, ... привилей на Терньки и Сядмерты, ... привилей на именья подострозские” [4, 206-207]. Натомість 22 листопада 1628 року був виданий королем позов на суд Яроша Терлецького, який після смерті в 1605 році владика Кирила Терлецького забрав до себе єпископальний архів, в якому, зокрема, були: “привилей фундуш князя великого Литовского Любарта, наданье до епископїи Луцкое добръ Рожищъ зъ приселки, зъ описаньемъ въ томъ привилею границъ... Привилей на Теремное, и листы старые граничные... Привилей старый, наданье вѣчными часы на епископїю Луцкую: села Будоража подъ Острогомъ, зъ дворищами любо селищами, пуцею Пинчемъ, Точивеками, Мезочомъ Великимъ, Мезочемъ Малымъ, Борщовкою, также и на дворъ въ замку Острозскомъ окольномъ” [3, 269].

Як бачимо, “кафедральний” фальсифікат був укладений на підставі трьох різних оригінальних актів – на Рожище, Теремне (і Сядмерти! – *І.М.*), 7 підострозьких сіл. Що ж стосується запису про “привилей головний великого князя Любарта на церковь соборную святого Иоана Богослова, который тую церковь соборную фундовал, где и гроб его въ той церкви и теперь есть”, то ця незбережена грамота, судячи з титулу правителя, не була використана фальсифікаторами і невідомо, який був її зміст³.

Не виключено, що князі Острозькі та їх спадкоємці князі Заславські також мали якісь документи про надання кафедри згаданих підострозьких сіл. Можливо, їх зміст не дозволяв залучити до судових справ, оскільки в них прямо говорилося про навічну передачу церкви згаданих маєтностей.

Отже, згадки у Любартовій грамоті про острозьку кафедру під 1322 та 1498 рр. не є достовірними. П. Строев стверджує, не посилаючись на джерела, що вже єпископ Іона (1491 – 1495) першим носив титул владика луцького і острозького⁴ [14, ствп. 1043; 18, 69; 9, 690; 6, 112-113, 191-194]. Однак за доступними мені матеріалами XV-початку XVI ст. сталося це лише за його наступника Кирила:

³ В досліджуваній грамоті Любарт іменується як «луцкии и володимерскии князь», а не як великий князь. Б.Флоря [17, 250-251] вважає на підставі цієї згадки, що луцьке єпископство припинило, після XIII ст., своє існування і власне князь Любарт його відновив (фундував). Однак фундувати означає, насамперед, забезпечити якусь інституцію маєтностями чи привілеями.

⁴ Списки луцьких і луцько-острозьких ієрархів досліджуваного періоду наведені у роботі: [6].

“влдика луцкий Феодосий” (1438, 1446) [20, 35, 43], “влдыка луцкий Ефремей” (1446, 1451) [19, 5, 7], “влдцѣ луцкому Олекскѣю” (1475) [20, 71], “влдыка луцкий Ярофей” (1483) [20, 82], “влдыка луцкий Никифор” (1487) [20, 87], “влдка луцкий Иона” (1491) [20, 95], “владыки луцкого Кирила” (4 липня 1494) [20, 95], “влдыка луцкій Кирилъ” (1503) [1, 350] “влдка луцкий Кирил” (1505) [20, 131], “влдка Лоуцкій и Острозьскій Квріллъ” (1509) [12⁵; 11, свп.1-18], “влдыка луцкий Кирил” (1511, двічі)[19, 91, 92], “влдыка Луцкий и Острозский Кирил” (1522, двічі)[18, 216, 218], “влдыка... Луцкій Кирил” (1522) [19, 238], “влдыце Луцкому Кирилу” (1523) [19, 248], “владыка Луцкый Остроскій Кирилъ” (1525) [2⁶, 8; 24, 24], “влдыце Луцкому Пахнотею” (1527) [19, 318], “нареченый епископ Луцкій Антоней” (1534) [19, 473]. Надалі владыки все частіше іменуються і другим титулом, зокрема, через конфлікти з князями Острозькими та потребою таким чином задекларувати наявність цієї кафедри та претензій до її маєтностей.

У т.зв. Волинському короткому літописі (який під 1515 роком закінчується прославленням К.-І. Острозького) під 7003 (1493) роком йдеться про вибір підлитовськими православними владиками Київського митрополита архимандрита Макарія. В цьому взяв участь і єпископ “луцкий Иона” [10, 123]. “Того же лѣта преставился епископ луцкий Иона...Того же лѣта поставлен епископом граду Луцку Кирилл” [10, 123]. Владика “Кирил луцкий” фігурує в цьому ж літописі під 7008 (1503) роком [10, 125].

На вільнюському соборі Київської митрополії, що відбувся у Вільнюсі 1509 р., “Лоуцкій и Острозьскій Квріллъ” [12; 11, свп.1-18], згадується серед інших ієрархів, які посідали дві кафедри, тобто володимиро-берестейського Васіяна, полоцько-вітебського Євфимія, турово-пінського Арсенія.

З наведених даних бачимо, що вперше достовірна згадка про острозьку кафедру фігурує в документі православного собору 1509 року. Найправдоподібніше, її заснування відбулося напередодні цього з'їзду православної єрархії Великого князівства Ли-

⁵ Ця публікація рішення собору була здійснена за оригінальною грамотою, яка до наших часів не збереглась. Стародрук був покладений в основу найповнішої публікації. Див.: [11, Свп.1-18].

⁶ Тут документ датований 29 вересня 1449 року. Однак, насправді, враховуючи згаданих в ньому осіб та їх посади, 13 індикт припадатиме при січневому новому році на 1525 рік. Адже згаданий у документі луцький староста Федір Михайлович Чортгорийський (†перед 1542) перебував на цьому уряді в 1522-1542 роках [24, 24]. Натомість Кирило займав кафедру від 7003/1495 до смерті в 1526 році.

товського та Польського Королівства. Адже собор був проведений за участю і допомогою князя К.І. Острозького [16, 27], найбільшого магната держави. Лише він, будучи в особливій ласці у великого князя литовського Зигмунта, зміг би добитись апробації такого церковно-адміністративного рішення для свого родоначального граду. Правдоподібно, десь напередодні князь фундував згадані приострозькі села новій кафедрі⁷. У 1521 р. [23, 89] К.І. Острозький звів для неї Богоявленський собор, одну з найімпульсивніших храмових будівель того часу.

Джерела та література

1. Акты Западной России. – СПб., 1846. – Т. 1.
2. Акты Литовской Метрики. – Варшава, 1896. – Т. 1.
3. Археографический сборник документов, относящихся к истории Северо-Западной Руси. – Вильно, 1867. – Т. 1.
4. Архив Юго-Западной России. – К., 1859. – Ч. 1. – Т. 1.
5. Архив Юго-Западной России. – К., 1883. – Ч. 1. – Т. 6.
6. Блажейовський Д. Ієрархія Київської Церкви (861-1996) / Д. Блажейовський. – Львів, 1996.
7. Грамоти XIV ст. / [Упорядник М. М. Пешак]. – К., 1974.
8. Грушевський М. Коли сфабрикована грамота Любарта Луцькій катедрі? / М. Грушевський // Записки Наукового товариства ім. Т. Шевченка. – Львів, 1906. – Т.70.
9. Купчинський О. Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV ст. [Дослідження, тексти] / О. Купчинський. – Львів, 2004.
10. Полное собрание русских летописей. – М., 1980. – Т. 35.
11. Русская историческая библиотека. – Т. 4. / Памятники полемической литературы в Западной Руси. – СПб., 1878. – Кн. 1.
12. Соборъ в бгоспсаемомъ градѣ Вильни бывшій. – Львів, 1614. – Арк. Д.
13. Столярова Л. В. Свод записей писцов, художников и переплетчиков древнерусских пергаменных кодексов XI-XIV веков / Л. В. Столярова. – М., 2000.

⁷ Першим з роду Острозьких, про кого відомо, що він зробив надання церкві, був Федор Данилович, син засновника Острозької династії. На це натякає грамота (підроблена ?) синів князя Любарта та його вдови: «Се азъ князь великий Федот, з братом своим Лазаром и Семеном и зъ маткою своею Ольгою, дали есмо грамоту на том князю Федору Даньлеевичу штож нам не уступатиса у его отчизну и у его служебные и по его животе што дасть церквам и кому ньшто дасть, нам в то не вступатиса. а кто на тое поступить, тот увѣдается с нами перед Богомъ и зъ его душею» ([20, 8]. Вона наявна вже в сумаріуші масткових документів роду 1539 р.).

14. Строев П. Списки иерархов и настоятелей монастырей российской церкви. – С.-Петербург, 1877. – Ствп. 1043.

15. Тесленко І. Інкорпорація підострозьких володінь Луцької єпископії до Острозької волості в останній чверті XVI ст. / І. Тесленко // Релігія і церква в історії Волині. Збірник наукових праць / [Ред. В. Собчук]. – Кременець, 2007. – С. 46-51.

16. Уляновський В. Відоме і невідоме з біографії та діяльності князя К.І.Острозького / В. Уляновський // Острозька давнина. Дослідження і матеріали. – Львів, 1995. – Т. 1.

17. Флоря Б. Н. Две грамоты князя Любарта (о луцкой епископской кафедре в первой половине XIV в. / Б. Н. Флоря // Древнейшие государства Восточной Европы. – М., 2000.

18. Щербаковский Д. Фундушевая запись князя Любарта луцкой церкви Иоанна Богослова 1322 / Д. Щербаковский // Чтения исторического общества Нестора летописца. – Киев, 1905. – Т. 18. – Вып. 3/4. – С. 61-70.

19. Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie / [Gorczak B]. – Lwów, 1890. – Т. 3.

20. Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie / [L.-Radziwiński Z., Skobelski P., Gorczak B]. – Lwów, 1887. – Т. 1.

21. Dunin-Karwicki J. Z zamglonej i niedawno minionej przeszłości: wołyńskie opowiadania historyczne / J. Dunin-Karwicki. – Warszawa, 1901.

22. Dunin-Karwicki J. Mizocz // Słownik geograficzny Królestwa Polskiego. – Warszawa, 1885. – Т. 6.

23. Łuszczkiewicz Wł. Ruina Bohojawleńskiej cerkwi w zamku ostrogskim na Wołyniu / Wł. Łuszczkiewicz // Sprawozdania Komisji do badania historii sztuki w Polsce. – Kraków, 1886. – Т. 3.

24. Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. / J. Wolff. – Kraków, 1895.